

Robert Rogowski

Koncepcja personalizmu ekonomicznego Gregory Gronbacher'a

Personalizm ekonomiczny, proponowany przez Gregory Gronbacher'a¹, jest próbą połączenia nauczania społecznego Kościoła Katolickiego z ekonomią wolnorynkową. Ujmując zagadnienie szerzej, to propozycja uzgodnienia dwóch ważnych wymiarów życia człowieka – sfery moralnej oraz sfery gospodarczej.

Punktem wyjścia dla autora jest podstawowa prawda katolickiej nauki społecznej, mówiąca o niezbywalnej godności jaką posiada każda osoba ludzka. Z godnością związana jest fundamentalna norma moralności² zwana normą personalistyczną, zgodnie z którą osobie ludzkiej należy się afirmacja ze względu na nią samą, tj. wsobną wartość którą jest owa godność³. Oznacza to, że osoba ludzka nigdy nie powinna być traktowana jako środek do celu, lecz zawsze jako cel sam w sobie. Ludzka godność wymaga respektu dla osoby we wszystkich sferach jej bytowania: politycznej, społecznej, kulturalnej i ekonomicznej.

Drugim ogniwem personalizmu ekonomicznego jest dla G. Gronbacher'a ekonomia wolnorynkowa⁴. Jak wiadomo ekonomia jest nauką badającą w jaki sposób ludzie zaspokajają swoje potrzeby materialne w warunkach ograniczonej ilości dóbr. W nauce ekonomii istnieje szereg szkół różnie zapatrujących się na sposoby rozwiązywania problemów gospodarczych. G. Gronbacher jest zwolennikiem ekonomii wolnorynkowej, w której akcentuje się wolność człowieka w sferze gospodarczej.

Celem niniejszej pracy będzie zarysowanie koncepcji personalizmu ekonomicznego proponowanego przez G. Gronbacher'a jako syntezy personalizmu i ekonomii wolnorynkowej. Jak sam autor zaznacza, jego przemyślenia należy traktować jako wstęp do dalszego dialogu i szukania optymalnych rozwiązań łączenia personalizmu z gospodarowaniem. G. Gronbacher czyni istotne zastrzeżenie, że najpierw jest personalistą, a później dopiero pozytywnie zapatrującym się na ideę wolnego rynku myślicielem⁵. Stwierdza on również, że nie oznacza to ślepego popierania wszelkich koncepcji tak pojętej gospodarki⁶.

Praca podzielona została na cztery części. W pierwszej zarysowany zostanie personalizm, w drugiej idea gospodarki wolnorynkowej. Trzecia część będzie zestawieniem zasad personalizmu ekonomicznego wyprowadzonych przez autora koncepcji. Ostatnia część to próba oceny propozycji G. Gronbacher'a.

Personalizm jest odpowiedzią zarówno filozofów jak i teologów na redukcjonistyczne pojmowanie człowieka. Do klasycznych myślicieli głoszących i broniących godność osoby ludzkiej należą takie postaci jak: Emmanuel Mounier, Max Scheler, Jacques Maritain oraz Karol Wojtyła. Personalizm za punkt wyjścia wszelkich rozważań stawia osobę ludzką. Jej godność i wartość znajdują się w pozycji centralnej wszelkiej dalszej analizy filozoficznej.

Na wielką wartość człowieka wskazują w pewnym stopniu jego cechy, lecz każda próba opisu osoby nie jest w stanie uchwycić całego jej bytowego bogactwa. Wśród podstawowych atrybutów człowieka wymienia się najczęściej wolność, rozumność, samoświadomość i samoistność, niepowtarzalność, wrażliwość na wartości wyższe, religijność, a także fakt bycia istotą społeczną. Dla chrześcijanina wielkość osoby ludzkiej objawia sam Bóg, który posyła swego Syna by stał się człowiekiem.

Wolność oraz rozumność osoby ludzkiej oznacza, że człowiek jest w stanie przekroczyć świat materialny, górować nad nim - choćby właśnie myśląc o nim. Może on również dokonywać czynów wolnych i świadomych - z czego wynika jego odpowiedzialność za siebie i za innych, i co oznacza, że człowiek jest podmiotem moralności - jego czyny mogą być moralnie dobre lub złe. G. Gronbacher przytacza bardzo ważne twierdzenie Karola Wojtyły, iż „osoby są wolne tylko o tyle, o ile są zdolne do wybierania dobra”⁷. Taka wizja wolności zakorzeniona jest w prawdzie o naturze człowieka. Wolność jest wolnością pod warunkiem oparcia się na prawdzie. „W świecie bez prawdy, wolność traci swą podstawę, a ludzkość jest narażona na przemoc manipulacji, zarówno jawnej jak i ukrytej”⁸. Samoświadomość i samoistność człowieka oznacza m.in., że nie może on być traktowany jako element innego bytu, nie może być traktowany w sposób instrumentalny. Jednocześnie cechą osoby jest jej niepowtarzalność - każdy ma specyficzne życie wewnętrzne oraz dokonuje własnych, sobie jedynie właściwych wyborów. Społeczna natura człowieka umożliwia mu jego rozwój, zwłaszcza poprzez realizację podstawowych wartości ludzkich takich jak prawda, dobro i piękno. Tylko człowiek zdolny jest do miłości i poświęcenia dla innych. „Osoby rodzą się we wspólnocie i dla wspólnoty”⁹. „Uzdolnienie do uczestnictwa jest czymś istotnym dla podmiotu (...) Osoba żyje i działa wraz z innymi nie tylko z racji swojej natury, lecz również dlatego, że w ten sposób dojrzewa jako osoba”¹⁰. G. Gronbacher zwraca uwagę na to by rozróżnić personalizm od indywidualizmu, w którym charakterystyczną jest postawa izolacji człowieka od człowieka, co więcej indywidualizm kieruje ludzi przeciw sobie. Człowiek hołdujący tej postawie jest skoncentrowany na sobie i neguje możliwość solidarności¹¹. Personalizm natomiast, oprócz dbania człowieka o własne dobro, zakłada aktywną troskę o dobro innych osób. Personalizm to promocja przykazania miłości. Pociąga on za sobą wolność uczestnictwa osoby w społeczeństwie w celu budowania jedności i tworzenia możliwości rozwoju każdego członka wspólnoty. Tak rozumiane uczestnictwo oznacza zwrócenie się ku innym i włączenie się we wszystkie sfery życia społecznego - w tym w obszar ekonomiczny. Uczestnictwo jest przeciwieństwem alienacji, która uniemożliwia samorealizację człowieka w ramach wspólnoty¹². Wśród przyczyn alienacji G. Gronbacher wymienia dyskryminację, ekonomiczne zubożenie czy też brak społecznie cenionych umiejętności¹³.

O wyjątkowym statusie człowieka mówi nam wcielenie Jezusa Chrystusa. Syn Boży stał się człowiekiem. Jan Paweł II tak pisze: „Jeśli tak uroczyście czcimy narodzenie Chrystusa, to dlatego, że chcemy dać świadectwo o jedyności i niepowtarzalności każdego człowieka. Jeśli nasza ludzka statystyka, ludzkie kategorie, polityka, systemy ekonomiczne i społeczne nie dają nam wystarczającego dowodu, że człowiek może urodzić się, żyć i działać jako ktoś jedyny i niepowtarzalny, to o tym wszystkim zapewnia nas Bóg. Dla Boga i przed Bogiem człowiek jest zawsze jedyny [...] jest kimś odwiecznie pomyślanym i wybranym, kimś wezwanym jego własnym imieniem”¹⁴.

Przedstawione cechy ludzkiej osoby wskazują na jej ontologiczną wyższość w stosunku do całej istniejącej rzeczywistości. Oznacza to, iż każdy człowiek posiada godność i to niezależnie od jego wysiłków, od woli, osiągnięć czy też talentów. Wszelkie rozważania na tematy w jakiś sposób dotyczące człowieka muszą mieć u swych podstaw tę prawdę - osoba ludzka posiada godność, co oznacza jej najwyższą i nieredukowalną do niczego w świecie wartość.

Pośród wielu szkół ekonomicznych G. Gronbacher postawił na ekonomię wolnorynkową, a w szczególności na myśl Szkoły Austriackiej. Jak autor wskazuje, taki wybór podyktowany został wspólnymi elementami zarówno personalizmu jak i ekonomii wolnorynkowej - wolnością człowieka, jego autonomią, uczestnictwem i prawami osobowymi. G. Gronbacher zwraca uwagę na to, że „wolność ekonomiczna jest tylko jednym z aspektów autonomii osoby ludzkiej. Jest ona jednak logiczną konsekwencją ludzkiej wolności”¹⁵. Przypomina on również, że wolność zawsze musi być oparta na prawdzie o osobie ludzkiej¹⁶.

Człowiek jest wynalazcą instytucji zwanej rynkiem, który jest wynikiem naturalnej nierówności wśród ludzi wynikłej z różnej dostępności do zasobów, różnego stopnia kreatywności i umiejętności pracy. Jedni posiadają więcej, inni natomiast mniej. Owa nierówność jak i społeczna natura człowieka przyczyniają się do podejmowania współpracy i wymiany w celu zapewnienia realizacji potrzeb człowieka. Absolutna samowystarczalność nie jest możliwa. Wspólnota umożliwia podniesienie warunków życia i przyczynia się do ciągłego jej rozwoju. Rynek jest tu efektem owej nierówności naturalnej wśród ludzi i powstaje spontanicznie¹⁷. Wymiana między ludźmi przyczynia się do lepszego zaspokojenia ich potrzeb, a w dalszej perspektywie umożliwia specjalizację, co dynamizuje rozwój nowych dziedzin. Prawem umożliwiającym powstanie sieci kooperacji rynkowej jest prawo do własności. Szczególnie jest ono ważne w przypadku twórczej działalności i pracy człowieka¹⁸. Brak własności uniemożliwiłby możliwość dokonywania transakcji wymiany. Prawo własności niejako rozszerza ludzką wolność. Jak wskazuje G. Gronbacher współczesna gospodarka jest tworem o wiele bardziej skomplikowanym od modelu zarysowanego powyżej, jednak wolność pozostaje podstawową zasadą działania gospodarczego. Tak więc oprócz prawa do posiadania własności wolna ekonomia oznacza, że każdy ma prawo do inicjatywy i wykorzystania swoich talentów, co nie powinno być ograniczane nadmiernymi regulacjami i interwencjami państwowymi. W ten sposób zasoby będą wykorzystane w sposób najlepszy z możliwych¹⁹. Ekonomia wolnorynkowa postuluje tu ograniczenie wielkości podatków, minimalną i roztropną politykę monetarną, zniesienie niepotrzebnych barier handlowych, nieefektywnych regulacji w zakresie bezpieczeństwa, skomplikowanej i niesprawiedliwej polityki zatrudnieniowej. Generalnie chodzi o minimalną interwencję rządu w sferze gospodarki²⁰. Rząd powinien natomiast stworzyć bardzo dobre ramy prawne i instytucje polityczne zgodnie współpracujące z instytucjami rynkowymi. G. Gronbacher zastrzega, że nie jest zwolennikiem absolutnego braku zaangażowania państwa w życie gospodarcze²¹.

G. Gronbacher łącząc personalizm z ekonomią wolnorynkową nie zajmuje się szczegółowymi zaleceniami odnośnie tak pojętej ekonomii. Formułuje on natomiast ogólne zasady i zaleca ich odniesienie do „konkretnych sytuacji i problemów”²².

W miejsce ograniczeń rynku ze strony państwa autor zaleca stosowanie ograniczeń moralnych. Powinno dążyć się do promocji i wzmacniania postaw ludzkich stojących w zgodzie z prawdą o osobie. „Personalisci ekonomiczni wzywają do twórczego posługiwania się instytucjami kulturalnymi i moralnymi wolnych społeczeństw po to, aby wpływać na zachowanie się jednostek na rynku”²³. Takie nauczanie moralne dokonywać się powinno najpierw w rodzinie i Kościele. Dalej w instytucjach edukacyjnych, a także w samoorganizujących się strukturach społeczności lokalnych. G. Gronbacher twierdzi, że „moralnie zdrowa kultura będzie sprzyjać moralnie zdrowemu rynkowi”²⁴.

Pierwszą zasadą personalizmu ekonomicznego jest prymat osoby ludzkiej. Oznacza ona postawienie człowieka w centrum życia gospodarczego. G. Gronbacher stwierdza: „gospodarka istnieje dla osoby, a nie osoba dla gospodarki”²⁵. Zatem oceniając działalność ekonomiczną należy pytać przede wszystkim czy dokonywane wybory gospodarcze chronią życie ludzkie, czy też stanowią dla niego zagrożenie. Celem personalizmu ekonomicznego jest stworzenie „takich struktur i praktyk gospodarczych, które afirmują godność każdego bez wyjątku człowieka”²⁶.

Osoba ludzka jest także podstawowym dobrem ekonomicznym. Jej zdolności, praca, twórczość i inicjatywa decydować mogą o powiększeniu potencjału gospodarczego, wpływają na życie i sprawiedliwość społeczną. Wielkiego znaczenia nabiera również wiedza i wykształcenie ludzi. „Największym bogactwem człowieka jest sam człowiek”²⁷. Jego powołaniem jest przedsiębiorczość dająca możliwość samorealizacji, a przede wszystkim przyczyniająca się do wytwarzania dóbr, z co za tym idzie realizacji dobra wspólnego. Personalizm ekonomiczny kładzie silny akcent na cel działalności gospodarczej – wytworzone bogactwo musi być podporządkowane celom ludzkim. Wzrost gospodarczy ma być jedynie środkiem dla

wszechstronnego rozwoju człowieka. Dlatego też należy znaleźć „sposoby stymulowania wolnego ludzkiego działania wytwórczego podejmowanego na rzecz innych, a zwłaszcza tych, którzy sami nie są zdolni do pełnego uczestnictwa w procesie produkcyjnym z powodu choroby, wieku czy kalectwa”²⁸. Konieczne jest tu przytoczenie następujących słów G. Gronbacher’a: „Produkcja i konsumpcja dóbr nie może stać się centrum życia społecznego. Życie godne człowieka musi być raczej budowane przez umacnianie godności każdej jednostki, kreatywności i zdolności do odpowiadania na właściwe każdemu osobowe powołanie. Wolność gospodarcza jest tylko jednym z elementów wolności ludzkiej. Pragnienie lepszego życia nie jest rzeczą złą, rzeczą złą jest zastępowanie ‘lepiej być’ przez ‘więcej mieć’”²⁹.

Personalizm ekonomiczny podkreśla prawo do uczestnictwa rozumiane jako prawo do inicjatywy gospodarczej, do twórczej pracy, sprawiedliwej zapłaty i zabezpieczeń, do godnych warunków pracy oraz do wolnego zrzeszania się³⁰. Uczestnictwo polega na współdziałaniu ludzi ze sobą w taki sposób, że respektowana i znacząca jest każda osoba, również dotknięta ubóstwem. Uczestnictwo jest przeciwieństwem alienacji, do której przyczynia się m.in. brak dóbr materialnych czy też brak umiejętności, a która to uniemożliwia samorealizację osoby³¹.

Ważną zasadą koncepcji G. Gronbacher’a jest zasada pomocniczości sformułowana przez katolicką naukę społeczną. Zgodnie z nią „społeczność wyższego rzędu nie powinna ingerować w wewnętrzne sprawy społeczności niższego rzędu, pozbawiając ją kompetencji, lecz raczej winna wspierać ją w razie konieczności i pomóc w koordynacji jej działań z działaniami innych grup społecznych, dla dobra wspólnego”³². Zasada ta ma również zastosowanie w relacji państwo-rynek. Pamiętać trzeba o tych aspektach życia ludzkiego, które nie mogą podlegać prawom rynku i rachunkowi ekonomicznemu. Należą tu przede wszystkim: troska o ludzi słabych, biednych, starszych czy też chorych. Społeczeństwo nie może zapominać o potrzebujących, przy czym za podstawową instytucję charytatywną G. Gronbacher uznaje Kościół. Państwo natomiast ma inne zadania. To chrześcijanie mają obowiązek solidarności z będącymi w potrzebie, wyrażającej się w konkretnej pomocy³³. Ludzka ekonomia wymaga troski o biednych i zagubionych w społeczeństwie. Hojność nie może sprowadzać się jedynie do pomocy finansowej, ale także oznacza ona poświęcenie swojego czasu, talentów i okazanie miłości³⁴.

Personalizm ekonomiczny jest poszukiwaniem „takich struktur społecznych, które afirmują wartość każdej osoby ludzkiej i umożliwiają jej pełne uczestnictwo w życiu społecznym”³⁵.

G. Gronbacher’s tworząc koncepcję personalizmu ekonomicznego słusznie za punkt wyjścia obiera całościową wizję człowieka jako istoty posiadającej godność, która jest wolna o ile postępuje i opiera się na prawdzie. Do tak rozumianej koncepcji osoby autor dobiera system ekonomii wolnorynkowej, która promuje inicjatywę i swobodę gospodarowania. Próbuując ocenić personalizm ekonomiczny proponowany przez G. Gronbacher’a należałoby się przede wszystkim zastanowić nad możliwością jego praktycznej aplikacji w życiu gospodarczym.

Pierwsza pojawiająca się wątpliwość jest pytaniem czy koncepcja Gronbacher’a w rzeczywistości nie sprzyja postawie indywidualizmu. Ekonomia wolnorynkowa oprócz swej efektywności daje wiele bardzo negatywnych przykładów: obserwuje się coraz większą rozpiętość między ludźmi bogatymi a biednymi. Czy ten przyspieszający kontrast jest możliwy do ograniczenia bez udziału państwa? Kapitałiści często zainteresowani są jedynie zyskami i ludzką wartość mierzą pieniądzem. Z drugiej strony są właściciele rzeczywiście mający na uwadze dobro swych pracowników i konsumentów. Na świecie szaleje wciąż nędza, niedożywienie i głód, a obok 358 najbogatszych osób posiada majątek przekraczający dochód 45% najbiedniejszych ludzi na świecie. W jednej z najbardziej liberalnych gospodarek (Stany Zjednoczone) 10% obywateli jest właścicielem większego majątku niż pozostałe 90% razem wziętych³⁶. Zakładając, że ów majątek zdobyty został w wyniku ciężkiej i uczciwej pracy, pytać należy o solidarność bogatych z ubogimi. Zagrożeniem wolnej ekonomii jest ryzyko

przeobrażenia jej w ekonomię obrony bogatych. Efektywność ekonomii wolnorynkowej i konkurencja potrafią przyczynić się do zapomnienia o człowieku. Efektywność, a co za tym idzie zysk, łatwo staje się wartością nadrzędną wobec pracownika i konsumenta. Ten ostatni narażony jest natomiast na zniewolenie wciąż wzrastającego poziomu konsumpcji, który prowadzić może do materializmu, gdzie drugi człowiek staje się narzędziem do odniesienia sukcesu i uzyskania przyjemności. Wizja gospodarki wolnorynkowej musi współcześnie uwzględnić fakt globalizacji objawiającej się w powstawaniu wielkich korporacji ponadnarodowych z kapitałami często przekraczającymi budżety większości państw. Organizacje te stają się swego rodzaju państwami wśród państw i mają przemożny wpływ na losy wielu ludzi, zarówno pracowników jak i konsumentów, decydując o przepływach kapitału zależnie jedynie od opłacalności inwestycji, co „sprzyja” redukowaniu człowieka do funkcji jedynie gospodarczej.

Trudno zgodzić się z autorem, że gospodarka powinna być maksymalnie pozostawiona sobie, z minimalną oddziaływaniem państwa. Mądra i roztropna polityka gospodarcza jest konieczna. Wskazują na to doświadczenia współczesnych gospodarek. Państwo okazuje się potrzebne w łagodzeniu wahań cykli koniunkturalnych, utrzymywaniu stabilnego wzrostu gospodarczego, tworzeniu systemu ubezpieczeń społecznych, wytwarzaniu dóbr publicznych, wprowadzaniu regulacji ograniczających działalność gospodarczą ze względów bezpieczeństwa i w celu eliminacji negatywnych efektów zewnętrznych. Choć państwo nie jest najefektywniejszym podmiotem w wielu dziedzinach to być może zamiast eliminacji wpływu państwa na życie gospodarcze należy tworzyć mechanizmy poprawiające jego skuteczność, przejrzystość i efektywność. Zarządzanie gospodarką zawsze powinno być czynione ze względu na dobro wspólne i zależnie od konkretnej sytuacji zastosowane powinny być określone instrumenty mniej lub bardziej liberalne.

Propozycje G. Gronbacher'a są ogólnikowo formułowane bez wglębiania się w większe szczegóły. Powstaje pytanie czy personalizm ekonomiczny nie jest tylko teoretyczną kompozycją? Autor przypomina, że ludzie są grzeszni i mogą wolność wykorzystać w sposób nie odpowiadający na godność człowieka. Na pewno dobrym i ważnym zaleceniem (i może nawet podstawowym) jest troska o moralne kształtowanie człowieka, który wychowany w duchu prawdy o osobie będzie starał się ją realizować w gospodarowaniu. G. Gronbacher postuluje formowanie moralne człowieka w instytucjach społecznych takich jak rodzina i Kościół. Należy poprzeć taki postulat, lecz państwo również powinno wspierać wymienione instytucje, a w szczególności rodzinę poprzez pomoc finansowo-instytucjonalną.

Wydaje się również, że człowiek o silnym kręgosłupie moralnym będzie starał się szanować drugiego człowieka niezależnie od panującego systemu gospodarczego. Z drugiej strony, zawsze znajdują się jednostki lekceważące drugiego człowieka, bez względu na panujące reguły gospodarowania. Jednocześnie pytać należy czy rodzaj systemu gospodarczego nie wpływa w jakiś sposób na moralne życie człowieka? Na przykład skrajny liberalizm czyni z wolności wartość absolutną, co w końcu sprzyja zniewoleniu człowieka. Socjalizm natomiast redukuje człowieka do cegiełki kolektywu i traktuje go jedynie jako środek do realizacji określonej ideologii.

¹ Gregory M.A. Gronbacher jest pracownikiem Center for Economic Personalism przy Instytucie Actona w Grand Rapids w USA. Bodźcem do powstania tego centrum było opublikowanie w 1991 r. encykliki Jana Pawła II *Centesimus Annus*, poruszającej problem chrześcijańskiej wizji osoby ludzkiej i instytucji społecznych.

² Czym jest norma moralności i jakie są jej różne koncepcje zob. A. Szostek, *Pogadanki z etyki*, Częstochowa 1998, s. 59-97, T. Styczeń, *ABC etyki*, w: *Wprowadzenie do etyki*, Lublin 1993, s. 279-281.

³ Zob. T. Styczeń, *ABC etyki*, w: *Wprowadzenie do etyki*, Lublin 1993, s. 279-281, S. Kamiński, *O metodologicznej autonomii etyki*, w: *Jak filozofować ?*, Lublin 1989, s. 321-323.

⁴ Reprezentowana m.in. przez takich teoretyków jak: Ludwig von Mises, F.A. Hayek, Carl Menger, Gary Becker, Frank Knight, James Buchanan.

⁵ Gregory M.A. Gronbacher, *The Humane Economy*, The Philadelphia Society Regional Meeting, Wilmington, 8-10 października 1998.

⁶ Tamże.

⁷ G. Gronbacher, *Personalizm ekonomiczny*, Lublin 1999, s. 21.

⁸ Por. G. Gronbacher, *The Moral Mandate for Freedom: Reflections on Centesimus Annus*, Acton Institute, Ottawa 2002. O relacji prawdy i wolności zob. T. Styczeń, *Wolność w prawdzie*, Fundacja Jana Pawła II, Polski Instytut Kultury Chrześcijańskiej, Rzym 1988.

⁹ G. Gronbacher, *Personalizm ekonomiczny*, Lublin 1999, s. 20.

¹⁰ Tamże, s. 21.

¹¹ Tamże, s. 22.

¹² Tamże, s. 22.

¹³ Tamże, s. 23.

¹⁴ Cyt. za G. H. Williams, *The Mind of John Paul II: Origins of His Thought and Action*, The Seabury Press, New York 1981, s. 269-270.

¹⁵ G. Gronbacher, *Personalizm ekonomiczny*, Lublin 1999, s. 25.

¹⁶ Tamże, s. 8, Por. także G. Gronbacher, *The Moral Mandate for Freedom: Reflections on Centesimus Annus*, Acton Institute, Ottawa 2002.

¹⁷ G. Gronbacher, *Personalizm ekonomiczny*, Lublin 1999, s. 27.

¹⁸ Tamże, s. 27.

¹⁹ Gregory M.A. Gronbacher, *The Humane Economy*, The Philadelphia Society Regional Meeting, Wilmington, 8-10 października 1998.

²⁰ Tamże.

²¹ Tamże.

²² G. Gronbacher, *Personalizm ekonomiczny*, Lublin 1999, s. 30.

²³ Tamże, s. 52.

²⁴ Tamże, s. 31. Autor zaznacza tu, że „nie oznacza to odrzucenia słusznego użycia przymusu dla ograniczenia agresji, naruszania fizycznej integralności osób oraz własności, dla wymuszania przestrzegania umów, obrony kraju i ochrony fundamentalnych dóbr wspólnych”.

²⁵ Tamże, s. 52.

²⁶ Tamże, s. 52.

²⁷ Tamże, s. 53.

²⁸ Tamże, s. 53-54.

²⁹ Tamże, s. 54.

³⁰ Tamże, s. 54.

³¹ Tamże, s. 55.

³² Jan Paweł II, *Centesimus Annus*, nr 48.

³³ G. Gronbacher, *Personalizm ekonomiczny*, Lublin 1999, s. 59.

³⁴ Gregory M.A. Gronbacher, *The Humane Economy*, The Philadelphia Society Regional Meeting, Wilmington, 8-10 października 1998.

³⁵ G. Gronbacher, *Personalizm ekonomiczny*, Lublin 1999, s. 60.

³⁶ Zwick L., Zwick M., „Economic Personalism” is a Fraud: The Solution to Capitalism, “Houston Catholic Worker”, Vol. XVIII, No. 6, November 1998.

Концепція економічного персоналізму Г. Гронбейчера

Роберт Роговский

Дана праця представляє концепцію поєднання суспільного навчання Церкви з вільноринковою економікою, автором якої є Г. Гронбейчер. Основною тезою є персоналістична норма, яка проголошує пошану людській особі з огляду на неї саму. Автор вважає, що така основа, яка виникає з притаманної людині гідності, повинна становити початок і пункт віднесення при створенні всіляких суспільних структур, а особливо економічної системи. В праці представлена персоналістична етика та вільноринкова економіка. Ціллю автора було поєднання морального та економічного аспектів людського життя. Головні принципи економічного персоналізму ставлять людську особу в центрі економічного життя. Людина повинна мати гарантію економічної свободи, яка повинна опиратися на правді, а особливо на правді про людську особу. Важливим правилом суспільного життя має бути правило допомоги. Замість державних обмежень в сфері економіки Г. Гронбейчер рекомендує моральне формування людини відповідними інституціями (сім'я, Церква). Персоналістична економіка вимагає турботи над слабшими людьми, і в цьому випадку не вистарчить фінансова допомога, але необхідне виявлення любові. Концепція економічного персоналізму є цінна, хоча представлені тут також деякі сумніви відносно можливості втілення її в життя.

Conception of the Economic Personalism of Gregory Gronbacher

Robert Rogowski

The article is a presentation of G. Gronbacher's proposal to join Catholic social thought with the free-market economy. The starting point is personalistic norm which states that the person should be affirmed for his or her own sake at all times. According to the author such a fundament, a consequence of possession by the men the dignity which each person has, should be a beginning in building of all kinds of social structures, and particularly of the economic system. In the article there are characterized ethics of personalism and free-market economy. These two aspects of human life (moral and economic) the author tried to connect creating a kind of synthesis. Formulated principles of economic personalism say that human person is the center and the aim of the economic life. A man should have guaranteed freedom in running a business. Such a freedom should always be rooted in the truth, especially truth about the human nature. Another important principle of social life is the principle of subsidiarity. Instead restrictions of the state in the sphere of the economy, G. Gronbacher recommends the moral formation of the men which should be done by suitable institutions like the family and the Church. He justifying it in words: "morally healthy culture will favour to the moral healthy market". The human economy requires care for weak and not able to cope with social life people. It cannot be only financial help, it is a necessary of showing brotherly love. The idea of economic personalism was judged as valuable one, but there are several doubts about a possibility of application it.